

LENIN ÉS A SZOCIALISTA HADTUDOMÁNY

Dr. Liptai Ervin a történelemtudomány kandidátusa

I.

A történelem folyamán még nem volt olyan mozgalom, amelynek célkitűzéseit annyira a legtisztább humanizmus eszméi, a dolgozó emberiség érdekei határozták volna meg, mint azét a mozgalomét, amely a tudományos szocializmus létrejötte óta harcol a kizsákmányolás és elnyomás megszüntetéséért. A kommunisták az emberiség hatalmas többségét képező dolgozó milliók érdekében a társadalmi igazságtalanságok megszüntetéséért, a véres, fegyveres erőszakra támaszkodó kizsákmányolás eltörléséért, a nélkülözés, a nyomor felszámolásáért indultak harcba. Célkitűzésük olyan társadalmi rendszer megteremtése, ahol az emberek az osztálytársadalmak bilincseitől felszabadultan, boldogan, társadalmi katasztrófáktól mentesen élvezik a közös munkából fakadó jólét gyümölcseit.

A kommunisták — világnézetük humanista jellegéből fakadóan — elítélik a háborút, mint az egyes államok közötti ellentétek elintézésének legbarbárabb, legembertelenebb módját. Tisztában vannak azzal, hogy minden háború tengernyi fájdalommal, könnyel, pusztítással jár és elsősorban azokat a dolgozó tömegeket sújtja, amelyeknek mindig is vállaira neheztedek a társadalom legsúlyosabb megpróbáltatásai.

A kommunisták elítélik a háborút, ugyanakkor a társadalmi fejlődés alapvető mozgóerőinek ismeretében tisztában vannak azzal, hogy mindaddig, amíg a kizsákmányoló osztályok fegyveres erőszakon alapuló uralma fennáll, a háborúk elkerülhetetlenek. Elkerülhetetlenek egyrészt azért, mert a kizsákmányoló osztályok nem mondanak le arról, hogy gazdasági érdekeik szolgálatába állítsák a háborút. Elkerülhetetlenek másrészt azért, mert ha az elnyomott és kizsákmányolt osztályok, a rabságban tartott népek fel akarnak szabadulni, az elnyomók fegyveres uralmát csak fegyverrel tudják elsöpörni.

A marxisták tisztában vannak azzal, hogy a háborút, az osztálytársadalmak korának e borzalmas velejáróját csak magának a kizsákmányolásnak, a vagyonos osztályok uralmán alapuló társadalmi rendszernek felszámolásával lehet kiküszöbölni. A kommunistákat az jellemzi, hogy nem

bízzák magukat a társadalom életének vak törvényszerűségeire, hanem e törvények ismeretében, a dolgozó tömegek mozgalmának megszervezése és irányítása révén — az adott történelmi keretek között — maguk is alkotóan befolyásolják a történelem alakulását. A kommunisták tudatában vannak, hogy a társadalmi fejlődés már elérte azt a fokot, amikor a kizsákmányoláson alapuló osztálytársadalmak rendszere megérett a pusztulásra. Ezért, a munkásosztállyal az élen, az elnyomott és kizsákmányolt dolgozók tömegeit olyan harcra mozgósítják, amelynek az a célja, hogy meggyorsítsa a kizsákmányoláson alapuló társadalmi rendszer összeomlását és az új, szocialista társadalom létrejöttét.

Az osztálytársadalmak lényegéből fakadó sajátos ellentmondás, hogy a háborúkat szülő kizsákmányolás maga sem szüntethető meg fegyveres harc nélkül.

E sajátos ellentmondást felismerve és abból a megfelelő következtetéseket levonva, a tudományos szocializmus vezéralakjai kezdettől fogva úgy foglalkoztak a fegyveres felkelés és az osztályháború kérdéseivel, mint olyan problémákkal, amelyekkel a szocializmus győzelméért vívott küzdelem során a munkásosztály forradalmi élcsapata elkerülhetetlenül szembetalálja magát.

„A szociáldemokrácia sohasem nézte és nem is nézi szentimentálisan a háborút. A szociáldemokrácia visszavonhatatlanul elítéli a háborút, mint az emberiséget érintő kérdések eldöntésének vadállati módját, de tudja, hogy a háborúk elkerülhetetlenek, amíg a társadalom osztályokra tagolódik, amíg ember embert kizsákmányol. E kizsákmányolás pedig nem szüntethető meg háború nélkül, amelyet mindig és mindenütt maguk a kizsákmányoló, uralkodó és elnyomó osztályok kezdenek.”¹ — írta Lenin 1905-ben a Proletárij című újságban.

A marxistákat a hadügyek és a fegyveres harc kérdései *elsősorban* mindig a szocialista forradalom győzelmes megvalósítása szempontjából érdekelték. A marxisták számára — szemben az utópistákkal és a marxizmus meghamisítóival — a szocializmus megvalósítása nem elméleti, hanem közvetlen harci feladat. Ezért tanulmányozták a marxizmus nagyjai a fegyveres harc törvényszerűségeit a szocialista forradalom győzelemre vitelének eszközei és módszerei között.

Ismeretes, hogy Marx és Engels milyen behatóan foglalkoztak a háborúk történetével és törvényszerűségeivel. A Marx és Engels közötti sajátos munkamegosztás folytán elsősorban Engels fejtett ki széleskörű munkásságot a katonai elmélet, a hadtudományok területén, azonban Marx is alapos katonai elméleti ismeretekkel rendelkezett és a fegyveres felkelés, valamint a polgárháború problémakörével mélyrehatóan foglalkozott.

Marx és Engels halála után a marxizmus meghamisítói, a reformisták, revizionisták természetesen nem sokat törődtek a fegyveres felkelés és a polgárháború témájával, a marxizmus forradalmi lényegéhez ragaszkodó szocialisták azonban továbbra is nagy figyelmet fordítottak a hadügy, a fegyveres harc kérdéseire. Ismeretes Franz Mehring példája, aki-

¹ Lenin Művei 8. kötet, 575—576. old.

nek sokoldalú ismeretei a hadtudomány területére is kiterjedtek és a hadtörténelemmel kapcsolatban több figyelemreméltó munkát alkotott.

Hasonlóan nagy fontosságot tulajdonítottak ennek a kérdésnek az orosz forradalmi szociáldemokraták is, köztük elsősorban az oroszországi népek forradalmi mozgalmának nagy vezére: Lenin.

„Nézzük meg közelebbről a hadügyeket. Azok a szociáldemokraták, akik csak valamelyest is járatosak a történelemben és tanultak Engels-től, a hadügyek kiváló szakértőjétől, sohasem kételkedtek abban, hogy óriási jelentősége van a katonai ismereteknek, hogy óriási fontossága van a haditechnikának és a katonai szervezetnek, mint olyan eszköznek, amelyet a nép tömegei és a nép osztályai a nagy történelmi összeütközések eldöntésére használnak fel.”² — írta Lenin.

Lenin mindig hangsúlyozta, hogy a katonai kérdésekkel való foglalkozás a forradalmi marxisták számára sohasem öncélú elméleti kérdés, nem a hadügyek iránti valamiféle általános érdeklődésből fakad, hanem a forradalmi gyakorlat által felvetett, az osztályharc kérdéseitől elválaszthatatlan probléma.

„A szociáldemokrácia sohasem játszott katonai összeesküvésekkel, sohasem tolta előtérbe a katonai kérdéseket, míg nem voltak meg a kezdődő polgárháború feltételei. Most azonban az összes szociáldemokraták felvetették a katonai kérdéseket, ha nem is a legelső helyen, de mégis az elsők között, napirendre tűzték e kérdések tanulmányozását és a néptömegekkel való megismertetésüket. A forradalmi hadseregnek az orosz nép egész további sorsának eldöntésére és a legelső, leglényegesebb kérdésnek, a szabadság kérdésének eldöntésére gyakorlatilag kell alkalmaznia a katonai ismereteket és a katonai fegyvereket.”³ — hangoztatta Lenin az 1905-ös forradalmi napokban.

A közelmúltig — különösen a második világháború utáni időszakban — kevés szó esett Leninről, mint a hadügy kérdéseinek alapos ismerőjéről, mint a proletariátus fegyveres harcainak lángeszű vezetőjéről. Ez a tény kétségtelenül összefüggésben van a személyi kultusz időszakában megnyilvánult hibákkal. Az a tény, hogy a második világháborút követő mintegy tíz esztendő alatt sem a Szovjetunióban, sem a népi demokratikus országokban egyetlen jelentősebb megemlékezés sem látott napvilágot Leninről, mint a szocialista forradalom és a polgárháború időszakában vívott fegyveres harcok vezetőjéről, nyilvánvalóan összefügg Sztálinnak 1946. február 23-án Rázin ezredeshez intézett levelében kifejtett nézeteivel. Ebben a levélben Sztálin többek között a következőket írja:

„Lenin — Engelstől eltérőleg — nem tekintette magát katonai szakértőnek. Nem tekintette magát katonai szakértőnek sem az Októberi Forradalom előtt, sem később, az Októberi Forradalom után, egészen a polgárháború befejezéséig. A polgárháború idején Lenin minket, akik akkor még a Központi Bizottság fiatal tagjai voltunk, arra kötelezett, hogy behatóan tanulmányozzuk a katonai szakkérdéseket. Ami saját

² U. o. 575. old.

³ U. o.

magát illeti, nyíltan megmondta nekünk, hogy számára már késő a katonai kérdést szakszerűen tanulmányozni.”⁴

Sztálin kétségkívül igazat írt akkor, amikor azt hangoztatta, hogy Lenin nem tartotta magát katonai szakértőnek. Lenint mindig a legnagyobb szerénység jellemezte. Az is tény, hogy Lenin nem is lépett fel önmagával szemben azzal az igényvel, hogy a katonai kérdések minden ágában szakismeretekre tegyen szert — erre nem is volt szüksége. Ő mindig a hivatásos forradalmár, a politikai vezető, a proletariátus forradalmi élcsapatának vezére szemszögéből tanulmányozta a hadügy kérdéseit. Ennek ellenére Sztálin megállapításai csupán az igazság egy részét, egyik oldalát világítják meg és alkalmat adtak arra, hogy Leninnek a hadügyekben kifejtett elméleti és gyakorlati tevékenységét lebecsüljék. Lenin nem tekintette magát katonai szakértőnek. Ez azonban nem jelenti azt, hogy Lenin nem igyekezett a legalaposabb ismeretekre szert tenni a fegyveres harc szervezésének és irányításának kérdéseiben. Másrészt pedig, Lenin, mint az orosz proletariátus fegyveres harcának vezetője, a legkiválóbb elméleti és gyakorlati irányítónak bizonyult.

Lenin szerényen azt hangoztatta, hogy számára már késő a katonai kérdéseket szakszerűen tanulmányozni, a valóságban azonban a századfordulót követő évektől kezdődően nagyszámú — sokszor egész speciális katonai jelleggel bíró — munkát tanulmányozott át.

„Iljics újra meg újra elolvasta és a lehető legalaposabban át tanulmányozta, átgondolta mindazt, amit Marx és Engels a forradalomról és a felkelésről írt, sőt elolvastott ezenkívül még jónéhány könyvet a hadművészetéről, átgondolta a fegyveres felkelés technikájának, szervezésének minden oldalát. Ezzel sokkal többet foglalkozott, mint ahogy ezt róla általában tudják, és amikor a partizánháború rohamcsapatairól, az ötös és tízes csoportokról beszélt, akkor ez nem egy laikus fecsegése volt, hanem sokoldalúan átgondolt terv.

A Société de lecture tisztviselője minden nap láthatott egy orosz forradalmárt, aki már korán reggel beállított, a sár miatt svájci szokás szerint felhajtott, olcsó szövetvből készült nadrágban, amelyet aztán elfelejtett lehajtani, elővette a barikádharcról, a támadás technikájáról szóló, előző nap félbehagyott könyvet, leült szokott helyére, az ablak melletti asztalkához, megszokott kézmozdulattal végigsimította kopaszodó fejét, és belemerült az olvasásba”⁵ — írta Leninről Krupszkaja, visszaemlékezve az 1905-ös esztendőre, amelyben Lenin Svájcban, az emigrációból kísérte figyelemmel az oroszországi eseményeket és látta el gyakorlati katonai tanácsokkal a mozgalom otthoni vezetőit.

Az 1905-ös forradalom után sem szűnt meg Lenin érdeklődése a fegyveres harc kérdései iránt és ezzel kapcsolatban a francia, svájci és oroszországi könyvtárak számtalan katonai vonatkozású művét olvasta el és dolgozta fel. Amellett, hogy a hadügyvel kapcsolatos könyvek jelentős részét könyvtárakban olvasta el, személyes könyvtárában is igen nagyszámú katonai vonatkozású munka volt. Leninnek a lakásán őrzött könyvei között 176 a haditudománnyal kapcsolatos munka volt, ebből 84 általános haditudományi és hadművészeti munka, 20 az első világ-

⁴ Sztálin a győzelem hadvezére. Honvédelmi Minisztérium 1949. 263. old.

⁵ N. K. Krupszkaja: Visszaemlékezések Leninre. Kossuth, 1959. 108. old.

háború, 72 pedig az oroszországi polgárháború történetével foglalkozó mű volt.

Mindez világos bizonyítéka annak, hogy Lenin komolyan foglalkozott a hadügy, a fegyveres harc kérdéseivel, és az azzal kapcsolatos problémák nem voltak számára idegenek.

Az a tény, hogy Lenin, mint politikus foglalkozott a hadügy kérdéseivel, nem csökkenti, hanem növeli katonai vonatkozású megállapításainak értékét és jelentőségét. Olyan politikus volt, akinek tevékenysége nem meddő parlamenti vitákra és a miniszteri bársonyszékek körüli harcra korlátozódott, hanem tényleges vezére és irányítója volt annak a harcnak – és e harcban a fegyvereknek döntő szerep jutott –, amely az oroszországi munkásosztály részéről a hatalom megszerzéséért és megtartásáért folyt.

Lenin egyik alkalommal – mint erről egyik volt munkatársa megemlékezett – igen figyelemre méltó észrevételt tett:

„A politikai taktika és a katonai taktika nem más, mint amit a németek ‚Grenzgebietnek‘ (határterületnek) neveznek, és a pártmunkások számára igen hasznos lenne, ha tanulmányoznák Clausewitznek (a nagy német katonai teoretikusnak) munkáit.”⁶

Leninnek e megállapítása kettős értelemben is jelentőséggel bír:

Egyrészt azt a gondolatot foglalja magában, hogy a katonai stratégia és taktika, valamint a politikai stratégia és taktika számos törvényszerűsége azonos. Ha áttanulmányozzuk Lenin műveit, láthatjuk, hogy a politikai harccal kapcsolatban Lenin milyen sok stratégiai és taktikai hasonlatot vesz a hadművészet területéről.

Másrészt Lenin megállapítása azt is magában foglalja, hogy a proletariátus osztályharcának meghatározott szakaszain a politikai harc és a fegyveres harc elválaszthatatlan egységbe fonódik össze. Ezek a fegyveres felkelés, a polgárháború időszakai, amikor a valóságban a politika az osztályharc legmagasabb formájában, a fegyveres harcban csúcsosodik ki, amikor a fegyverek politizálnak, amikor „a kritika fegyvereit felcseréli a fegyverek kritikájával”.

Lenin, mint az orosz munkásosztály vezére, vezette a munkásosztályt, az orosz népet az osztályharc legkiélezettebb szakaszaiban: a fegyveres felkelés és a polgárháború időszakában. E harcok során Lenin nemcsak sikeresen alkalmazta mindazt, amit Marx és Engels, valamint a polgári hadtudomány kiemelkedő alakjai a fegyveres harc törvényszerűségeiről tanítottak, hanem számos területen gazdagította, továbbfejlesztette a marxi–engelsi örökséget és nevéhez a szocialista hadtudomány kialakulásának kiemelkedő fejezete fűződik.

Egy rövid tanulmány keretén belül lehetetlen csak megközelítően is teljes képet adni Leninnek a hadügyvel kapcsolatos elméleti és gyakorlati tevékenységéről. Jelen tanulmány Lenin ilyen irányú munkásságának csupán néhány vonatkozásával kíván foglalkozni: nevezetesen Leninnek az imperializmus kora háborúinak jellegéről és jellemző sajátosságairól; a fegyveres felkelés kérdéséről; a szocialista állam hadserege létrehozásáról szóló tanításaival.

⁶ Lenyinszkij Szbornyik XII. 390. old.

Mint ismeretes, Lenin igen nagyjelentőségűnek tartotta Clausewitznek azon megállapítását, hogy a háború nem más, mint a politika folytatása más eszközökkel. Clausewitz e zseniális meglátását — amely azonban Clausewitz osztálykorlátainál fogva természetesen nem lehetett teljes — Lenin konkretizálta, továbbfejlesztette, amikor rámutatott, hogy:

„A háború a politika folytatása más eszközökkel. Minden háború elválaszthatatlanul azzal a politikai renddel függ össze, amelyből fakad. Azt a politikát, amelyet egy bizonyos hatalom, s ezen a hatalmon belül egy bizonyos osztály a háború előtt hosszú időn át folytatott, ugyanez az osztály elkerülhetetlenül és holtbizonyosan tovább folytatja a háború alatt is, csak éppen tevékenysége formáját változtatja meg.”⁷

Miért van döntő elvi fontossága annak a kiegészítésnek, amelyet Lenin Clausewitz ismert formulájához tett hozzá? Ha nem mutatunk rá, hogy az a politika, amely a háborúban folytatódik, az adott állam uralkodó osztályának politikája, szem elöl téveszthetjük a háború valóságos okait, mozgató erőit és azokat valóságos célokat, amelyekért a háború folyik. A háború lényege nem érthető meg csupán az adott uralkodó osztály külpolitikájából, mert a külpolitika — és így maga a háború is — elsősorban az adott ország uralkodó osztálya és a többi osztály közötti viszony bélyegét viseli magán. A háború lényegének lenini meghatározása nagy jelentőséggel bír, mert lehetővé teszi, hogy elkerüljük azokat a hibákat, amelyek akkor jelentkeznek, ha az egyes háborúkat nem mint az uralkodó osztály politikájának folytatását vizsgáljuk, hanem mint olyan jelenségeket, amelyekben a nemzet mint egységes homogén egész folytat fegyveres harcot egy másik nemzettel.

A háború lényegének ilyen elemzése képezi alapját a háborúk jellegéről szóló lenini tanításnak. Leninnek az igazságos és igazságtalan háborúról szóló tanításának hatalmas elvi és gyakorlati jelentősége van. A háború igazságos vagy igazságtalan jellegének tisztázása előfeltétele a dolgozó tömegek tisztánlátásának. Előfeltétele annak, hogy a kommunista párt és a munkásosztály helyes álláspontot alakítson ki a háborúval kapcsolatban és e helyes álláspontnak megfelelően dolgozza ki stratégiáját és taktikáját az osztályharc adott szakaszában.

A háborúk jellegéről szóló lenini tanítás különösen nagy jelentőségű volt az első világháború időszakában, amikor a világ nagyhatalmainak kizsákmányoló osztályai saját imperialista céljaikért minden addiginál pusztítóbb háborúba sodorták a nemzeteket. Az uralkodó osztályok propagandagépezete és a II. Internacionálé jobboldali pártjainak szociálszovinizmusa a dolgozó osztályok előtt elködösítette a háború jellegét és valódi céljait. Ilyen körülmények között a háború jellegének tisztázása előfeltétele volt annak, hogy a katonaruhába öltöztetett munkások és parasztok a fegyvereket azok ellen a kizsákmányoló osztályok ellen fordítsák, akik a népeket az imperialista rablőháborúba sodorták. A háború jellegének tisztázása tehát a legszorosabb értelemben vett gyakorlati,

⁷ Lenin Művei 24. kötet. 415. old.

harci kérdés volt az egész világ munkásmozgalmának számára. Ezért fordított Lenin olyan nagy gondot e kérdés tisztázására.

Lenin, aki mélyrehatóan foglalkozott az imperialista államok gazdasági és politikai rendszerével, rámutatott arra, hogy az imperializmus korában az igazságtalan háborúknak új szakasza, a világháborúk szakasza kezdődött meg. Ezekben a háborúkban az imperialista hatalmak és a mögöttük álló monopolista szervek a világ újrafelosztásáért indítják meg a harcot. Az imperializmus korának háborúit elemezve Lenin a háborúk számos sajátos, új vonására hívta fel a figyelmet.

Már 1905-ben, Port Artur eleste című cikkében rámutatott a modern háború egyik legalapvetőbb jellemvonására:

„Visszavonhatatlanul elmúltak azok az idők, mikor a háborút zsoldosok, vagy a néptől félig-meddig elszakadt kaszt képviselői viselték. A háborúkat ma a népek viselik...”⁸

„Az ország katonai szervezete és egész gazdasági és kulturális rendje között sohasem volt még oly szoros a kapcsolat, mint napjainkban”⁹ — mondja Lenin ugyanebben a cikkében.

Az imperializmus kora háborúinak e jellemvonásaiból Lenin azt a következtetést vonta le, hogy többé nem lehet elleplezni a dolgozó tömegek millióinak szemé elől a nép és a kormány céljai közti ellentmondást. A dolgozó tömegek az események aktív résztvevői lesznek és minden katonai kudarc vagy csőd szükségszerűen mély politikai válság kezdetét jelenti. A háborúban az elnyomó osztályok politikája gyorsabban és világosabban lepleződik le a dolgozó tömegek előtt, mint egyébként, mert a háború minden addiginál jobban kiélezi a társadalom ellentmondásait.

Az a tény, hogy a modern háborúkat a népek vívják, azt a lehetőséget rejti magában, hogy a katonaruhába öltöztetett munkások és parasztok — miután meggyőződtek az imperialista háborúk népellenes jellegéről — a kezükbe adott fegyvert a kizsákmányolás elsöprésére, a szocialista társadalom létrehozására használják fel. Éppen ezért az imperializmus korának minden háborúja a proletariátus forradalmától terhes, éppen ezért az imperializmus korszaka nemcsak az imperialista háborúk kora, hanem egyben a proletárforradalmak kora.

Lenin a háborúk jellegéről szólva rámutatott, hogy a világtörténelem legigazságosabb háborúi azok a háborúk, amelyeket a munkásosztály, az elnyomott nép vív kizsákmányolói ellen, gazdasági és politikai felszabadulásáért, a kizsákmányolástól mentes szocialista társadalom megteremtéséért.

„Az a háború, amelyet ti viseltek, az egyetlen jogos, igazságos, igazán forradalmi háború, az elnyomottak háborúja az elnyomók ellen, a dolgozók háborúja a kizsákmányolók ellen, háború a szocializmus győzelméért”¹⁰ — így fogalmazta meg Lenin a magyar Vörös Hadsereg háborújának jellegét, a felszabadult hazáját védő proletariátus háborújának jellegét a magyar munkásokhoz intézett üzenetében.

A fegyveres felkelés és a proletariátus osztályháborújának igazságos jellegéről szóló lenini tanítás szintén közvetlen gyakorlati jelentőséggel

⁸ Lenin Művei 8. kötet 37. old.

⁹ U. o. 39. old.

¹⁰ Lenin Művei 29. kötet. 397. old.

bírt. A marxizmus–leninizmus meghamisítói a kispolgári pacifizmus talaján állva, 1905-ben és 1917-ben is szentimentális kirohanásokat intéztek a forradalmi szocialistáknak a fegyveres felkelésre és a polgárháborúra vonatkozó nézeteivel és gyakorlatával szemben. Mint ismertes, a renegát Kautsky egészen odáig ment, hogy blanquizmussal vádolta az oroszországi kommunistákat azért, mert fegyveres felkeléssel készültek a hatalom megragadására. Majd, miután a világ első munkásállama arra kényszerült, hogy létrehozza hadseregét a minden oldalról rátámadó intervenciók és ellenforradalmi csapatok visszaverésére, Kautsky azt hangoztatta, hogy Lenin és az orosz kommunisták militaristákká váltak. Ilyen körülmények között a proletariátus fegyveres harcának elkerülhetetlen szükségességéről és igazságosságáról szóló lenini tanításnak hatalmas jelentősége volt.

Lenin az imperializmus korának háborúit elemezve rámutat azokra a tényezőkre, amelyeknek a modern háborúban meghatározó, a háború kimenetelét eldöntő szerepük van.

Abból a tényből, hogy a modern háborúkat a népek vívják, fakad az erkölcsi tényezők hatalmasan megnövekedett szerepe. A győzelmet végső fokon azoknak a tömegeknek lelki állapota határozza meg, akik a harc mezején vérüket hullatják. A modern háborúban, amikor nemcsak a hadsereg van kitéve a háború megpróbáltatásainak, hanem az egész nép, a nép erkölcsi erejének szilárdsága döntő tényező a háború kimenetelében. A nép erkölcsi szilárdsága pedig mindenekelőtt a háborút viselő ország gazdasági, társadalmi berendezésétől, a háború jellegétől függ.

A háborúk kimenetelét meghatározó tényezők között Lenin döntő jelentőséget tulajdonított a háborút viselő országok gazdasági erejének.

„A modern háborúban... a gazdasági szervezetnek döntő jelentősége van”¹¹ – írta Lenin 1917-ben „A fenyegető katasztrófa és hogyan kell ellene harcolni” című cikkében. 1919-ben a keleti népek kommunista szervezeteinek II. összoroszországi kongresszusán Lenin rámutatott, hogy a háború minden nemzet valamennyi gazdasági és szervezeti erejének próbája.

Lenin munkáiban számos esetben foglalkozik a háterszágnak a háborúban betöltött szerepével és hangsúlyozza a háterszág szervezettségének nagy fontosságát.

„A komoly hadviseléshez erős, szervezett háterszág szükséges. A legjobb hadsereget, a forradalom legodaadóbb híveit is azonnal elpusztítja az ellenség, ha nincsenek eléggé felfegyverezve, ha nincsenek kielégítően ellátva élelmiszerral és nincsenek megfelelően kiképezve. Ez annyira világos, hogy nem szorul magyarázatra.”¹²

Igen nagy fontosságot tulajdonított Lenin a háborúban a haditechnikai eszközök, a gépek alkalmazásának. Már az 1905-ös forradalom, az utcai harcok tapasztalatai alapján rámutatott, hogy a haditechnika fejlődésével megváltoznak és meg kell hogy változzanak a harc módjai és formái. 1918-ban Lenin rámutatott, hogy a fegyveres harcban az kere-

¹¹ Lenin Művei 25. kötet 338. old.

¹² Lenin Művei 27. kötet 62. old.

kedik felül, akinek magasabbrendű a haditechnikája, akinek jobb a gépei. „Gép nélkül, fegyelem nélkül a modern társadalomban nem lehet élni — vagy legyőzzük a fejlettebb technikát, vagy eltipornak bennünket.”¹³

Lenin a háború sorsát eldöntő tényezők között nagy fontosságot tulajdonított bizonyos objektív tényezőknél is. Így például, a magyarországi Tanácsköztársaság bukásának okait elemezve rámutatott, hogy a Magyar Tanácsköztársaság katonai vereségének egyik döntő oka Tanács-Magyarország kis területe volt.

„... minket az óriási terület mentett meg és meg fog menteni, Magyarország viszont túlságosan kicsiny ahhoz, hogy visszaverhesse minden ellenségét.”¹⁴

III.

Leninnek a fegyveres harccal kapcsolatos munkássága jórészt a fegyveres felkelés kérdéséhez fűződik. Lenin igen mélyrehatóan foglalkozott a fegyveres felkelés konkrét harci kérdéseivel. Az oroszországi eseményektől távol is meglepő pontossággal tudta elemezni az eseményeket és számtalan munkájában határozott programot adott a fegyveres felkelésnek. Megrajzolta a fejlődésnek azt a vonalát, amelyet az osztályharc egyes formái a népi felkelés során követnek:

„Lázadások — tüntetések — utcai harcok — a forradalmi hadsereg osztagai: ezek a népi felkelés fejlődésének szakaszai”¹⁵ — írja Lenin 1905-ben A forradalmi hadsereg és a forradalmi kormány című cikkében.

Különösen nagy jelentőséget tulajdonított Lenin a fegyveres felkelés szervezeti formáinak. 1905 októberében a szentpétervári harci bizottsághoz küldött levelében hangsúlyozza, hogy: „Nyomban alakítsanak mindenütt harci osztagokat: diákokból, s különösen munkásokból stb. Azonnal alakuljanak 3-tól 10 főig, 30 stb. főig terjedő létszámú osztagok. Azonnal fegyverkezzenek fel maguk, ki hogyan tud, ki pisztollyal, ki késsel, ki petróleumos ronggyal a gyújtogatáshoz stb. Ezek az osztagok azonnal válasszanak maguknak vezetőket és lehetőleg lépjenek kapcsolatba a pétervári bizottság mellett működő harci bizottsággal”. „Ha a harci bizottságnak egy-két hónap múlva nem lesz Pétervárott minimum 200–300 osztaga, akkor ez a harci bizottság halott”¹⁶ — írja Lenin.

Lenin hangsúlyozta, hogy a fegyveres felkelés harci csoportjainak még az uralkodó osztály fegyveres erejével való nagy összecsapás előtt tapasztalatokra kell szert tenni, meg kell edződni.

„Az osztagok haladéktalan hadműveletek révén azonnal, haladéktalanul kezdjék meg a katonai kiképzést. Egyesek azonnal megölnek egy rendőrspiclit, felrobbantanak egy rendőrörszobát, mások megtámadnak egy bankot, hogy pénzt kobozzanak el a felkelés céljaira, imét mások cselekedésekhez folyamodnak, vagy tervrajzokat szereznek stb. De feltét-

¹³ Lenin Művei 27. kötet 188. old.

¹⁴ Lenin Művei 29. kötet 567. old.

¹⁵ Lenin Művei 8. kötet 572. old.

¹⁶ Lenin Művei 9. kötet 349–350. old.

lenül azonnal meg kell kezdeni a gyakorlatból való tanulást. Ne féljenek ezektől a próbatámadásoktól.”¹⁷

Egy másik cikkében Lenin, tovább folytatva a fegyveres felkelés osztagainak tevékenységével kapcsolatos feladatok felsorolását, részletesen elemzi, hogy milyen tevékenységet kell az osztagoknak még a hadműveletek megkezdése előtt folytatni.

„... a forradalmi hadsereg osztagainak semmi esetre sem szabad csupán az előkészítő munkálatokra szorítkozniok, hanem minél előbb át kell térniök a hadműveletekre, hogy 1. a harci erőket gyakorlatoztassák; 2. az ellenség gyenge pontjait kipuhatolják; 3. részleges csapásokat mérjenek az ellenségre; 4. a foglyokat (letartóztatottakat) kiszabadítsák; 5. fegyvereket szerezzenek; 6. a felkeléshez szükséges anyagi eszközöket megszerezzeék.”¹⁸

A moszkvai felkelés bukása után Lenin mélyrehatóan elemezte a moszkvai fegyveres felkelés tanulságait. Rámutatott azokra a hibákra, amelyek végső fokon a moszkvai fegyveres felkelés leverését eredményezték. Rámutatott – szembeszállva az opportunisták nézeteivel – : nem az volt a hiba, hogy a moszkvai munkások fegyvert fogtak, hanem az, hogy nem eléggé határozottan, nem eléggé erélyesen és nem eléggé támadóan léptek fel. A forradalmárok hibát követtek el, amikor nem harcoltak eléggé, hogy a maguk oldalára állítsák az ingadozó katonákat – hangsúlyozta Lenin. Rámutatott, hogy a moszkvai felkelés során a felkelők tevékenysége nem volt megfelelően sokoldalú, lényegében védekezésre szorítkozott, nem léptek fel merész támadásokkal, amelyekkel magukkal ragadhatták volna a munkástömegeket. Ugyancsak a fegyveres felkelés hiányosságának tekintette Lenin azt is, hogy nem alkalmazták eléggé az új technikai eszközöket, a kézigránátot és a géppuskát. Lenin azt a következtetést vonta le, hogy a munkásosztagokat meg kell tanítani arra; hogyan kell tömegesen bombákat gyártani, hogyan kell fegyvereket szerezni.

Az 1905-ös forradalom az orosz forradalmárok számára hatalmas iskolát jelentett. Amikor ismét az a feladat állott az oroszországi forradalmi szocialisták előtt, hogy fegyveres felkeléssel induljanak harcba a burzsoázia hatalmának megdöntéséért, az orosz kommunisták, Leninnel az élükön, az 1905-ös tapasztalatokból is tanulva, ragyogóan oldották meg azt a feladatot, amelyet a történelem eléjük állított.

IV.

Az 1917-es februári forradalom után, a munkásosztály forradalmi harcának eredményeképpen hatalomra jutott burzsoá kormányzat a dolgozó tömegeket minden eszközzel arról igyekezett meggyőzni, hogy politikai céljaikat elérték és a forradalom további fejlődése Oroszországot katasztrófával fenyegeti. Lenin a bolsevikok élén, kezdettől fogva szembeállt a burzsoá propaganda hazugságaival és minden erejét latbavetve

¹⁷ U. o. 351. old.

¹⁸ U. o. 432. old.

küzdött azért, hogy a munkások, katonák és falusi dolgozók tömegeivel megértesse: a polgári demokratikus forradalom csak kezdete és nem befejezése annak az útnak, amely a dolgozó osztályok alapvető problémáinak megoldásához vezet. Lenin hangsúlyozta, hogy a burzsoá uralom fennmaradása esetén sem a dolgozó tömegek gazdasági és politikai felszabadulását, sem a hatalmas áldozatokat követő imperialista háború befejezését nem lehet elérni.

A burzsoá kormány hatalmas energiát fejtett ki annak érdekében, hogy a dolgozó tömegeket rábírja az imperialista háború folytatására. A „forradalmi háború” hangzatos jelszavával igyekezett a tömegeket félrevezetni és imperialista, népellenes célkitűzéseit kendőzni. A burzsoázia az imperialista háború folytatásával több célt kívánt elérni. Azt remélte, hogy a háborús erőfeszítések, a felélénkült nacionalizmus elterelik a dolgozók figyelmét az alapvető társadalmi problémákról. A burzsoá kormány – tekintve, hogy angol és francia szövetségesei nem fukarkodtak az ígéretekkel – folytatni kívánta a cár által vállalt katonai kötelezettségek teljesítését. A háború folytatására ösztönözték a kormányt az orosz tőkés és földesurak érdekei is, azoknak a kizsákmányolóknak az érdekei, akik számára a háború folyamán kiontott tengernyi vér, a dolgozó tömegek nyomora busás jövedelmek forrását jelentette.

A burzsoá honvédelem jelszavát hangoztatták az orszországi kispolgári pártok is, és arra törekedtek, hogy a munkásságot is megnyerjék a maguk célkitűzéseinek.

Lenin, 1917 februárja és októbere között írt számtalan cikkében és beszédében, élesen támadta a burzsoázia szemfényvesztő törekvéseit és bebizonyította, hogy addig, amíg a hatalom a kizsákmányoló osztályok kezében van, szó sem lehet forradalmi háborúról. „A proletariátus feladatai a jelenlegi forradalomban” című cikkében Lenin felsorolja az igazi forradalmi háború kritériumait: „Forradalmi háborúhoz, amely valóban igazolja a forradalmi honvédelmet, az öntudatos proletariátus csak a következő feltételekkel járulhat hozzá: a) ha a hatalom a proletariátus és a hozzá csatlakozó szegényparaszt rétegek kezébe megy át; b) ha valóban, nem pedig csak szavakban, lemondanak minden annexióról; c) ha valóban teljesen szakítanak minden tőkés érdekekkel.”¹⁹ Lenin ismételtlen hangsúlyozta, hogy az imperialista háború igazságtalan, rabló jellege attól még nem szűnik meg, ha „a sarlatánok, vagy a frázishősök, avagy a kispolgári filiszterek valami édeskés jelszót adnak ki – hanem csak akkor, amikor valóban *megdöntik* azt az *osztályt*, amely az imperialista háborút folytatja...”²⁰

Lenin újra és újra felhívta a dolgozók figyelmét arra, hogy nem lehet az imperialista háborút befejezni és nem lehet igazságos, nem a durva erőszakon alapuló békét elérni, csak akkor, ha a kizsákmányolt tömegek megdöntik a tőke uralmát és az államhatalmat a proletariátus veszi kezébe.

A februári polgári demokratikus forradalom győzelme után Lenin szívós és következetes harcot folytatott azért, hogy a dolgozókat meggyőzze a forradalom továbbfejlődésének, a polgári demokratikus forra-

¹⁹ Lenin Művei 24. kötet 3. old.

²⁰ Lenin Művei 28. kötet 288–289. old.

dalom szocialista forradalomba való átnövésének szükségességéről és kidolgozta azt a programot, amelynek végrehajtása biztosította az orosz proletariátus hatalomra jutását. Lenin kezdettől fogva nagy jelentőséget tulajdonított annak, hogy a városi és falusi dolgozók felvilágosítása és megszervezése mellett a szocialista forradalom erői megfelelő fegyveres szervezetekkel is rendelkezzenek és támaszkodhassanak a forradalomhoz csatlakozó katonák tömegeire is. „Meg kell szervezni a munkásküldöttek szovjetjeit és fel kell fegyverezni a munkásokat; a proletárszervezeteket ki kell terjeszteni a hádseregre... és a falura...”²¹ — írta Lenin az 1917. március 4-i tézisek fogalmazványában

A munkásmozgalom árulói, a marxizmus ellenségei Lenint és a bolsevikokat blanquizmussal vádolták azért, mert a szocialista forradalom megvalósítása érdekében felkészültek arra, hogy amikor a feltételek megérnek és a körülmények szükségessé teszik, fegyveres felkeléssel döntsék meg a kizsákmányolók hatalmát. A marxizmus ellenségeinek rágalmaira a Lenin vezette bolsevik párt egész tevékenysége meggyőző cáfolatot nyújt. Lenin még 1917. áprilisában is lehetőséget látott arra, hogy a proletariátus békés úton, a szovjetek meghódítása és minden hatalommal való felruházása útján jusson hatalomra. A fegyveres felkelést csak akkor látta elkerülhetetlennek Lenin, amikor a burzsoá kormány maga kényszerítette arra a bolsevik párt vezette munkásosztályt, hogy a hatalom erőszakos megragadásának útját válassza.

A „A blanquizmusról” szóló rágalmak ostobaságának világos bizonyítéka az is, hogy a bolsevikok nem valami szűk körre kiterjedő összeesküvés puccszerű akciójával törekedtek a hatalom megszerzésére, hanem tevékenységük kezdetétől fogva a legszélesebb dolgozó tömegek megnyerése és harcra mozgósítása útján haladtak a győzelmes szocialista forradalom felé. „A forradalom következő szakaszának teljes győzelmét és a munkásosztály hatalomra jutását csakis a lakosság legszélesebb tömegeinek felvilágosításával és megszervezésével lehet biztosítani”²² — írja Lenin 1917. márciusában.

Lenin az orosz proletariátus forradalmi harcának hivatott vezéréként hatalmas propaganda- és szervező tevékenységét fejtett ki annak érdekében, hogy azokat a munkás-, paraszt- és katonatömegeket, amelyek a szocialista forradalom hádseregét képezték, megszervezze. Tisztában volt azzal, hogy a szocialista forradalom erői csak úgy képesek végleges győzelmet aratni a kizsákmányolók felett, ha szervezett egységet képeznek és a forradalom vezérkara: a bolsevik párt vezetése alatt készek és képesek *szervezetten* cselekedni. „... nem dönthetjük meg egyetlen csapással az új kormányt, vagy ha meg is tehetjük ezt (forradalmi időkben a lehetőségek határai ezerszeresen kitágulnak), nem tarthatjuk meg a hatalmat, ha az orosz burzsoázia és burzsoá értelmiség nagyszerű szervezetével *nem szegezzük szembe* a városi és falusi szegénység, a félproletariátus és a kistulajdonosok egész hatalmas tömegeit vezető *proletariátus* ugyanolyan nagyszerű *szervezetét*”²³ — írta Lenin 1917. márciusában egyik Svájcból küldött levelében.

²¹ Lenin Művei 23. kötet 316. old.

²² U. o.

²³ Lenin Művei 23. kötet 351. old.

Lenin már hazatérése előtt igen nagy erőfeszítéseket tett annak érdekében, hogy az oroszországi forradalmárokat meggyőzze a szocialista forradalom gondos és alapos előkészítésének szükségességéről. Már az emigrációban és hazatérése után is hangsúlyozta, hogy mindaddig végzetes hiba lenne elkezdeni a fegyveres felkelést és a polgárháborút, amíg a dolgozó milliók nem győződtek meg annak szükségességéről és elkerülhetetlenségéről, amíg a burzsoá kormányzattal szemben táplált illúziókat a tömegek el nem veszítették. „Ha polgárháborúról beszélünk, mielőtt még az emberek megértették volna annak szükségességét, kétségkívül a blanquizmus útjára lépünk”²⁴ — írta.

Lenin Marxnak és Engelsnek a fegyveres felkelés művészetéről szóló tanítását alkalmazva és továbbfejlesztve, meghatározta azokat az előfeltételeket, amelyeknek megléte a proletariátus fegyveres felkelésének sikerét biztosítja.

„A felkelésnek, hogy sikeres legyen, nem összeesküvésre, nem pártra, hanem élenjáró osztályra kell támaszkodnia. Ez az első feltétel. A felkelésnek a *nép forradalmi lendületére* kell támaszkodnia. Ez a második feltétel. A felkelésnek az érlelődő forradalom történetében beállt olyan *fordulópontonra* kell támaszkodnia, amikor a nép élenjáró rétegeinek aktivitása a legnagyobb, amikor az *ingadozás* az ellenségek soraiban és a *forradalom gyenge, felemás, határozatlan barátainak soraiban* a legerősebb. Ez a harmadik feltétel. A felkelés kérdésének a feltevésében ez a három feltétel különbözteti meg a *marxizmust a blanquizmustól*.”²⁵

Ugyanakkor, amikor Lenin hangsúlyozta, hogy a fegyveres felkelés előfeltételeinek megérése nélkül kalandorság lenne a proletariátus pártja részéről, ha a munkásosztályt belevinné egy kockázatos vállalkozásba, nagy nyomatékkal mutatott rá, hogy amennyiben a felkelés feltételei adva vannak, akkor a felkelésről való lemondás a marxizmus, a forradalom elárulása lenne.

1917 júliusa után, miután a burzsoá kormány a forradalmi erőkkal szemben alkalmazott durva erőszakkal bizonyosságot tett arról, hogy a kizsákmányolók hatalmának megtartása érdekében semmitől sem riad vissza, az orosz proletariátus előtt csupán a fegyveres felkelés nyithatta meg a szocialista fejlődés útját.

Senki sem volt képes Oroszország nemzetközi és belső helyzetének olyan mélyreható elemzésére, mint Lenin. Senki sem tudta úgy számon tartani a burzsoázia és a proletariátus osztályharcában bekövetkezett változásokat, az erőviszonyok eltolódását, és senki sem látta olyan világosan a proletariátus előtt álló soron következő feladatokat, mint ő.

A proletariátus pártja számára hallatlanul felelősségteljes feladat a fegyveres felkelés megkezdése. Minden kapkodás, megfontolatlanság és elhamarkodottság a felkelés súlyos vereségéhez és esetleg a munkásmozgalom hosszú időre való visszaeséséhez vezethet. A tétovázás, a kellő pillanat kihasználatlanul hagyása pedig egy hosszú időre vissza nem térő alkalom elszalasztását jelentheti. Ennek a sorsdöntő kérdésnek felvetődésekor a forradalom vezérkarában lévő ingatag, gyáva, megalkuvó ele-

²⁴ Lenin Művei 24. kötet 235. old.

²⁵ Lenin Művei 26. kötet 4—5. old.

mek kétségbeesett ellenállást fejthetnek ki minden elhatározó lépéssel szemben. A bolsevik pártban is voltak ilyen elemek, akik a forradalom fellendülésének időszakában csatlakoztak a párthoz, támogatták a párt irányvonalát mindaddig, amíg a burzsoázia és a proletariátus közötti harc nem vált végsőkig kiélezetté, amint azonban az események menete a fegyveres felkelést napirendre tűzte, a maguk kispolgári, megalkuvó mivoltában mutatkoztak meg, pánikba estek, sőt egyesek az árulástól sem riadtak vissza.

Lenin élesen szembeszállt az ingadozókkal, a megalkuvókkal, a gyávakkal és mindent elkövetett, hogy a bolsevik párt a július utáni időszakban a leghatározottabb intézkedéseket tegye a fegyveres felkelés gondos előkészítésére. Leninnek számos olyan levele, felhívása maradt ránk, amelyet a júliustól novemberig terjedő időszakban a fontosabb pártszervekhez és egyes pártvezetőkhez intézett annak érdekében, hogy meggyőzze őket a helyzet komolyságáról és a felkelés megszervezésének, előkészítésének szükségességéről. 1917 szeptemberében, egyik cikkében az oroszországi és a nemzetközi helyzet elemzése után Lenin azt a következtetést vonta le, hogy a „válság megérett”, és a fegyveres felkelés győzelmének előfeltételei adva vannak. Lenin rámutatott, hogy az európai munkásmozgalom rohamos előretörése biztosítja az orosz proletariátus győzelmének nemzetközi feltételeit, és Oroszországban is fordulópontjához érkezett a forradalom. Az oroszországi viszonyokban bekövetkezett változás lényegét Lenin abban jelölte meg, hogy országszerte parasztfelkelések indultak meg, a hadsereg nagy része szembefordult Kerenszkij kormányával, a kispolgárság is elfordult a kormánytól, sőt a vasúti, valamint postaalkalmazottak sem támogatják tovább a burzsoá kormányt. Lenin élesen bírálta azokat a nézeteket, amelyek szerint, tekintet nélkül a kedvező körülményekre, a fegyveres felkeléssel várni kellett volna. (Trockij azt hangsúlyozta, hogy a felkeléssel várni kellene a II. szovjetkongresszus összehívásáig.) Lenin hangsúlyozta, hogy a szovjetkongresszusra való várakozás „kész idiotizmus, mert azt jelenti, hogy *heteket* mulasztunk, márpedig most hetek, sőt napok döntenek el mindent”²⁶

Lenin tisztában volt azzal, hogy a fegyveres felkelés halogatása végzetessé válhat a proletariátus számára, mert az uralkodó osztály időt nyerhet sorainak rendezésére és a rendelkezésére álló fegyveres erőknek a munkásosztály fő forradalmi központjai ellen való bevetésére. Ezért mind sürgetőbbben követelte a fegyveres felkelés napirendre tűzését. „A bolsevikoknak át kell venniök a hatalmat...”, mert a „...nép többsége már *mellettünk* van”²⁷ – írta szeptember közepén a Központi Bizottsághoz, az OSzDMP Petrográdi és Moszkvai Bizottságához írott levelében. „A történelem nem bocsátja meg nekünk, ha most nem vesszük kézbe a hatalmat”²⁸ – hangsúlyozta.

Lenin nem elégedett meg azzal, hogy a bolsevik pártot és a munkásosztályt meggyőzze a fegyveres felkelés szükségességéről és idősréséről, hanem kidolgozta a fegyveres felkelés győzelmes megívásának programját is. „Egy kivülálló tanácsai” címen ismert levelében, miután

²⁶ U. o. 68. old.

²⁷ U. o. 1. old.

²⁸ U. o. 3. old.

a Központi Bizottság tagjainak emlékezetébe idézte a fegyveres felkelésnek Marx által kidolgozott alapvető szabályait, s szabályokat konkrétan alkalmazta, az 1917 októberi oroszországi helyzetre: „... egyidejű, minél váratlanabb és gyorsabb támadás Petrográd ellen, feltétlenül kívülről is, belülről is, a munkásnegyedekből is, Finnországból is, Revalból is, Kronstadtból is, az egész hajóhad támadása, óriási túlerő összpontosítása a 15–20 000 főből álló (és talán még erősebb), „polgárőrségünkkel” (a hadapródiskolásokkal) és „vendée-i csapatainkkal” (a kozákok egy részével) stb. szemben.

Úgy kell kombinálni három fő erőnket: a hajóhadat, a munkásokat és a katonai alakulatokat, hogy feltétlenül megszálljuk és bármilyen veszteség árán is megtartsuk: a) a telefont, b) a távíró, c) a pályaudvarokat és d) a hidakat elsősorban.

A legelsőzintű elemeket (rohamcsapatainkat’ és a munkásifjúságot, valamint a legjobb matrózokat) kisebb csapatokba kell osztani azzal, hogy szálljanak meg minden fontosabb pontot és vegyenek részt mindenütt, minden fontos hadműveletben, például:

Körülzárni és elvágni Petrográdot, s a hajóhad, a munkások és a katonaság kombinált támadásával elfoglalni — ez az a feladat, amely művészetet és háromszoros merészséget követel.

A legjobb munkásokból puskákkal és bombákkal felfegyverzett csapatokat kell alakítani a támadásra és az ellenség „központjainak” (tisztai iskolák, távíró, telefon stb.) bekerítésére ezzel a jelszóval: *Mindnyáján elpusztulunk, de nem engedjük át az ellenséget.*²⁹

A petrográdi fegyveres felkelés Lenin általános útmutatásának vonalán haladt és győzelemmel fejeződött be. A történelem igazolta Lenin lángeszű előrelátását: bebizonyosodott, hogy Lenin helyesen határozta meg a fegyveres felkelés elkezdésére azt az időpontot, amikor a forradalom erői a legkisebb ellenállásra találtak a burzsoá rendszer védelmezői részéről. A Lenin vezette bolsevik párt győzelemre vitte a szocialista forradalom ügyét és a világtörténelem folyamán először létrejött a felszabadult munkások és parasztok állama.

A fegyveres felkelés petrográdi győzelme után a szocialista forradalom diadalmas vihara végigsöpört egész Oroszországon. Az orosz munkásszótálynak a hatalom megragadásáért vívott harcát Lenin vezette. Lenin egyik munkatársa, Padvojszkij, aki ebben az időben a Petrográdi Katonai-Forradalmi Bizottság elnöke volt, így emlékezett vissza Leninnek 1917 októberében kifejtett tevékenységére:

„Ebben a kritikus és felelősségteljes időszakban a bolsevikok katonai szervezetéigantikus agitációs és szervező tevékenységet folytatott. Ez a munka állandóan a Központi Bizottság direktíváit igényelte és ezekért a direktívákért a katonai szervezet Vlagyimir Iljicshez fordult, hogy ennek a hallatlanul felelősségteljes ügynek irányt szabjon, Vlagyimir Iljics saját munkamódszerének megfelelően dolgozott és a legpontosabb, a valóságnak legmegfelelőbb információt követelte meg... Ez a munka... őt szervesen kötötte össze a katonai szervezet magjával és aktívájával.”³⁰

²⁹ U. o. 175–176. old.

³⁰ Idézi: Kuzmin V. I. Lenin vo glave oboroni szovjetszkoj sztrani. (1918–1920 gg.) Vojennoje Izdatyelyszivo Moszkva 1958. 19–20. old.

A Nagy Októberi Szocialista Forradalom győzelme után a győztes orosz munkásosztály merőben új helyzet, új feladatok előtt állott. A világimperializmus tengerében létrejött a szocializmus szigete, amelynek megsemmisítésére megszületésének első percétől kezdve vad gyűlölettel készülődtek a szocializmus külső és belső ellenségei.

A gyáva és kishitű elemek nem hitték Szovjet-Oroszország jövőjében, nem hitték, hogy a proletariátus fiatal állama fennmaradhat az ellenforradalom sokszoros túlerejének támadásaival szemben. A bolsevikok is tisztában voltak azzal, hogy az imperializmus és a belső ellenforradalom erőinek fegyveres támadása nem fog sokáig várni magára. Lenin és harcostársai azonban nem rettentek vissza a hatalmas túlerőtől, nem roppantak össze az óriási felelősség súlya alatt, hanem bízva az orosz munkásosztály forradalmi hősiességében és a világ öntudatos dolgozóinak szolidaritásában, a győzelembe vetett hittel néztek az elkövetkezendő harcok elébe. Lenin tudta, hogy a felszabadult dolgozók államának óriási erőforrásai, óriási tartalékai vannak, amelyek lehetővé teszik, hogy sikeresen szálljon szembe a gazdaságilag erősebb, jobban felszerelt hadseregekkel rendelkező támadókkal.

„Egy olyan országnak, ahol a bankok államosítva vannak, védelmi képessége, katonai ereje *nagyobb*, mint az olyan országé, ahol a bankok magánkézből maradnak. Egy olyan paraszti ország katonai ereje, ahol a föld a parasztbizottságok kezén van, *nagyobb*, mint az olyan országé, ahol a föld a földesurak birtokában van”³¹ — írta Lenin még az októberi forradalom előtti időkben.

Abból a mélységes meggyőződésből kiindulva, hogy amennyiben az orosz munkásosztály és az orosz nép minden erejét mozgósítja, győzelmet arathat a külső és belső ellenségek felett, a bolsevik párt a lángeszű vezérrel; Leninnel az élén hatalmas energiával kezdett a proletárállam fegyveres erejének megszervezéséhez és kiadta a jelszót: „mindent a győzelemért!”, „mindent a háborúért!”

A proletárállam fegyveres erejének megszervezése gyökeréig új feladatként állott a bolsevik párt előtt.

A Nagy Októberi Szocialista Forradalmat megelőző időkben még elméletileg sem vetődött fel a kérdés: hogyan és milyen fegyveres erőt kell szervezni a proletárállam védelmére, ha a szocialista forradalom csupán egy országban győz és nem egyidejűleg valamennyi jelentős országban. Marx és Engels abban a meggyőződésben voltak, hogy a proletariátus Európában (legalábbis a legszámottevőbb országokban) egyidejűleg vívja ki a hatalmat. Ezért olyan eshetőséggel nem is foglalkoztak, hogy mit kell tennie a fiatal proletárállamnak, ha a rá támadó ellenséges ellenforradalmi hatalmak reguláris hadseregeinek támadásával szemben kell védekeznie. Marx és Engels óta a tudományos szocializmus egyik alapvető tétele volt az, hogy a szocialista forradalomnak szét kell zúzni az állandó hadsereget és helyette az egész népet kell felfegyverezni.

Hasonló álláspontot foglalt el ebben a kérdésben a Nagy Októberi

³¹ Lenin Művei 25. kötet 388. old.

Szocialista Forradalom előtt (és egy ideig azt követően is) a bolsevik párt és maga Lenin is. 1917 márciusában egyik Svájcból küldött levélben írta Lenin, hogy ha a proletariátus meg akarja védeni vívmányait, és előre akar haladni, a régi államgépezetet újjal kell felcserélnie, úgy, hogy „a rendőrséget, a hadsereget és a hivatalnoki kart *egybeolvasztja a mind egy szálíg felfegyverzett néppel*”³² „Milyen milícia kell nekünk, a proletariátusnak, valamennyi dolgozónak?” – teszi fel a kérdést Lenin ugyanebben a levélben, és így válaszol: „Valóban népi milícia, vagyis olyan, amely, először is, az *egész lakosságból, az egész felnőtt férfi és női lakosságból* áll, másodszor pedig egyesíti magában a népi hadsereg funkcióit és a rendőrség funkcióit, az állami rend és az államigazgatás fő és alapvető szervének funkcióit.” „Az egész népnek egy szálíg meg kell tanulnia a fegyverforgatást és egy szálíg be kell lépnie a milíciába, amely felváltja a rendőrséget és az állandó hadsereget”³³ – írja később. Lenin még 1917. október 29-én, a petrográdi garnizon képviselői előtt tartott beszédében is megismételte ezt a gondolatot.

Az ellenforradalmárokkal szemben folytatott harcok és a külföldi intervenció tapasztalatai azonban hamarosan meggyőzték a bolsevik párt vezetőit arról, hogy az adott körülmények között a milícia-rendszerű fegyveres erő nem képes a proletariátus állama előtt álló katonai feladatokat maradéktalan megoldására. Az egész nép felfegyverzésének abban az időben nem volt meg a lehetősége sem.

Az a gondolat, hogy a szovjet állam csak úgy tud külső és belső ellenségei felett diadalmaskodni, ha hatalmas reguláris hadsereget szervez, fokozatosan alakult ki Leninben.

Az Októberi Forradalmat követően a bolsevik párt vezetői feltételezték, hogy a proletariátus új fegyveres erejének létrehozásáig, átmenetileg fel lehet használni a régi hadsereg maradványait is. Miután azonban 1917 decemberének közepén Lenin egy, a régi hadsereg katonáiból összehívott kongresszus tagjainak feltett kérdéseire olyan értelmű válaszokat kapott, amelyek tagadták a régi hadsereg használhatóságát, világossá vált, hogy a régi hadsereg még átmenetileg sem képes a proletárállam védelmét ellátni. Lenin az Oroszországi Kommunista (bolsevik) Párt VII. kongresszusán hangoztatta, hogy a hadsereget minél előbb le kell szerelni, mert az beteg szerv. A régi hadsereg alakulatainak használhatósága tekintetében az sem eredményezett lényeges változást, hogy a Hadügyi Népbizottság vörösgárdistákból, matrózokból és a hátországi helyőrségek katonáiból önkéntes osztagokat szervezett, amelyeket a régi egységekhez osztott be azok erkölcsi szellemének, harckészségének felemelése érdekében.

Mindezek a tapasztalatok a bolsevik párt vezetőit meggyőzték arról, hogy a proletárállam védelmét csak erős, magas fokon szervezett és fegyvelmezt reguláris hadsereg képes ellátni. 1917 december 21-én, Lenin vezetésével egy bizottság ült össze, hogy kidolgozza a szovjetállam szocialista hadseregének: a Vörös Hadseregnek létrehozásával kapcsolatos irányelveket. A bizottság határozatot hozott, amelyben leszögezte: „A

³² Lenin Művei 23. kötet 354. old.

³³ U. o. 356. old.

Vörös Hadsereg a munkások és parasztok hadserege. Önkéntesekből tevődik össze — a dolgozók legöntudatosabb részéből. Az új hadsereg alakulatai feltöltésének munkája a helyi szovjetekre bízatik.”³⁴

Néhány hét elmúltával a szovjet kormány kiadta a Munkás-Paraszt Vörös Hadsereg szervezéséről szóló dekrétumot.³⁵

A német intervenciókkal folytatott harcok tapasztalatai minden tekintetben igazolták a Vörös Hadsereg létrehozásáról szóló intézkedés helyességét. 1918 februárjában a fiatal Vörös Hadsereg megállásra kényszerítette a német hódítók jól felszerelt, nagy harci tapasztalatokkal rendelkező csapatait.

Az 1918-as év elején lezajlott harcok tanulságait elemezve a szovjetállam vezetői arra a meggyőződésre jutottak, hogy az önkéntességi elv alapján nem lehet megfelelően biztosítani a Vörös Hadsereg megfelelő létszámra való feltöltését és utánpótlását. Ezért 1919 tavaszán megkezdtek az előkészületeket az önkéntes-rendszerrel a behívási rendszerre való áttérésre.

Így, a gyakorlattal szoros kapcsolatban, az elkövetett hibákon okulva, kísérletezve, lépésről lépésre haladt előre a Lenin-vezette bolsevik párt a reguláris szocialista hadsereg megteremtésének útján. „Egyik kísérletet a másik után hajtottuk végre, megpróbálkoztunk azzal, hogy önkéntes hadsereget hozjunk létre, tapogatózva haladtunk előre, kivesztettünk, próbáltunk milyen úton-módon lehet a feladatot az adott körülmények között megoldani”³⁶ — emlékezett vissza Lenin később a Vörös Hadsereg építésének kezdeti időszakára.

Az az út, amelyen a Lenin-vezette bolsevik párt a reguláris szocialista hadsereg felépítéséig eljutott, ragyogó bizonyítéka annak a dogmatizmustól mentes, az alkotó marxizmus talaján álló szemléletnek, amellyel az orosz munkásosztály forradalmi élcsapata sikeresen küzdött le a hatalom meghódításáért és megtartásáért folyó harc során felmerült akadályokat.

A fiatal szovjet állam még csak kezdetén tartott fegyveres ereje építésének, amikor a szocializmus külső és belső ellenségei összefogott támadást indítottak ellene. A munkásosztály hatalmának léte vagy nemléte függ attól, hogy a fiatal hadsereg és a hátország képes lesz-e azokra a hallatlan erőfeszítésekre, amelyeket a belső ellenforradalmárok és az intervenciók ellen vívott harc érdekei megköveteltek. A szovjet-hatalom életének középpontjába a háború került.

„A politikai helyzet lényege most a katonai helyzet”³⁷ — mondotta Lenin a fegyveres felkelés győzelme után a petrográdi helyőrség ezredképviselőinek tanácskozásán. A történelmi helyzet követelményeinek megfelelően Lenin, mint az orosz proletariátus politikai vezére, székszerűen a katonai ügyek legfőbb irányítójává is vált. Ebben a minőségben Lenin szerves egységben fogta össze a politikai és katonai stratégiát és taktikát, és mint a hadügyek legfőbb vezetője is zseniális képességekről tett bizonyosságot.

³⁴ Pravda, 1925. február 25. Padvojszkij visszaemlékezése.

³⁵ A dekrétum 1918. január 15-én jelent meg.

³⁶ Lenin Művei 29. kötet 146. old.

³⁷ Lenin Művei 26. kötet 270. old.

Lenin, mint legfőbb katonai vezető, mindig az objektív helyzet elemzéséből indult ki, nem hagyta magát félrevezetni semmiféle előítélettel, vagy hangzatos frázistól. A kitűzött cél elérése érdekében a legnagyobb nehézségektől sem riadt vissza, szembe tudott nézni a valósággal és a végső célt: a szocializmus győzelmét szem előtt tartva, vállalni tudta a legnépszerűtlenebb feladatokat is. Lenin hallatlanul merész és bátor volt, amikor a szocializmus ügye azt követelte meg, de tudott visszavonulni is, amikor a helyzet szükségessé tette.

Lenin kiváló stratégiai képességének, zseniális előrelátásának példája volt a breszt–litovszki békével kapcsolatban elfoglalt álláspontja. 1918 eleje az oroszországi proletárdiktatúra egyik legnehezebb időszaka volt. A német intervenciók támadásra indultak a szovjethatalom ellen, amely akkor még nem rendelkezett a háború győzelmes megvívásához szükséges erőkkel. Lenin – szembeszállva azokkal a nézetekkel, amelyek szerint a szovjethatalomnak nem lett volna szabad súlyos áldozatokkal járó békét kötni a német imperialistákkal – kezdtől fogva hangoztatta, hogy a békét meg kell kötni, mert a népnek és a hadseregnek lélegzetvételi szünetre van szüksége és az adott viszonyok között a szovjet állam nem rendelkezik a német támadók visszaveréséhez szükséges fegyveres erővel. „A hadsereg teljes demoralizáltsága mellett kalandorpolitika volna háborút viselni a katonák többségének akarata ellenére, ahhoz pedig, hogy valóban szilárd és eszmeileg felvértezett szocialista munkás-paraszt hadsereget teremtsünk, legalábbis hónapokra, meg hónapokra van szükség”³⁸ – írta Lenin 1918 januárjában.

Az ügynevezett „baloldali kommunisták” nézeteivel szemben – akik többek között azzal érveltek a béke megkötése ellen, hogy a nyugat-európai forradalmi mozgalmak győzelméig Szovjet-Oroszországnak fegyveres harcban kell kitartania, vállalva annak kockázatát is, hogy az intervenciók a szovjethatalmat leverik – Lenin rámutatott, hogy a szocialista állam kormánya nem építheti taktikáját eshetőségekre, arra, hogy megpróbálja meghatározni: rövid időn belül bekövetkezik-e az európai szocialista forradalom győzelme, vagy sem. Szovjet-Oroszország kormánya nem folytathat hazárdjátékot, mutatott rá Lenin. Hangsúlyozta, hogy az adott körülmények között a különbéke megkötése az az eszköz, amellyel a legjobban ki lehet használni a két imperialista csoport ellenségeskedését és lélegzetvételi szünethez lehet jutni a szocialista építés érdekében. „Most tudnunk kell visszavonulni”³⁹ – hangoztatta Lenin, ugyanakkor rámutatott, hogy ezt a visszavonulást az erők rendezésére, az ellentámadás előkészítésére kell felhasználni.

Az események minden tekintetben Lenint igazolták. Szovjet-Oroszország súlyos árat fizetett azért, mert időbe tellett, amíg Lenin le tudta győzni a különbéke megkötésével szemben megnyilvánult ellenállást. A különbéke azonban létrejött és így a szovjethatalom egy időre lélegzethet juthatott és a helyzetet kihasználva, minden erejét az újabb harcokra való felkészülésre fordíthatta.

A breszti béke megkötése után Lenin a szovjethatalom soron követ-

³⁸ Lenin Művei 26. kötet 464. old.

³⁹ Lenin Művei 27. kötet 87. old.

kező feladatait abban jelölte meg, hogy minden erőt a hadsereg építésére és a hátszág megcsilárdítására kell fordítani.

A felszabadult dolgozók állama eredményesen használta fel a rendelkezésre álló rövid lélegzétvételnyi szünetet és amikor a szovjet népek újabb támadásokkal kellett szembenézni, már felkészülten várta azokat. Még egy fél esztendő sem telt el a breszti béke megkötése óta, az orosz proletariátus országa már új, erőteljesen növekvő szocialista hadsereggel rendelkezett, amely győzelmesen állta meg a helyét az ellenforradalmárok támadásaival szemben. 1918 augusztusában a I. közoktatásügyi kongresszuson Lenin jogos büszkeséggel állapíthatta meg, hogy a proletárállamnak már megvan az a fegyveres ereje, amí a győzelmet biztosítja az ellenforradalom erői felett:

„Bármilyen nehéz volt is ismét hadiállapotot teremteni egy olyan országban, melyben a nép maga taposta szét a háborút és maga törte össze a régi hadsereget, bármilyen nehéz volt is megszervezni a hadsereget, miközben éles polgárháború dúlt — legyőztünk minden nehézséget. A hadsereg létrejött, és a győzelem a csehszlovákok, a fehérgárdisták, a földbirtokosok, a tőkésék és a kulákok felett biztosítva van.”⁴⁰

Lenin, mint a szovjet állam legfőbb katonai vezetője, nem csupán a katonapolitika általános irányát szabta meg, hanem nagyarányú munkásságot fejtett ki az egyes hadműveletek közvetlen előkészítésében és irányításában is. Lenin, mint a Védelmi Tanács elnöke, minden valamennyire is jelentős hadművelet tervének kidolgozásában, végrehajtásában és ellenőrzésében részt vett. Gljasszer, aki az 1918–1920-as években a Népbiztosok Tanácsának titkára volt, így emlékezett vissza Lenin katonai vezető tevékenységére: „A polgárháború idején dolgozószobája valamennyi haditevékenység ‚vezérkara‘ volt. Asztalán csaknem mindig katonai térképek feküdtek, melyeken ő akármelyik frontembérnél jobban tájékozódott; a hadműveletek minden részletéről a legaprólékosabb tájékoztatást követelte meg, táviratok tucatjait küldte minden frontra, bizottságokat és értekezleteket hívott össze (időnként éjjel), hogy ezt, vagy azt a katonai problémát megoldják.”⁴¹

Leninnek a hadműveletek közvetlen vezetése terén kifejtett munkásságának arányait érzékelteti az a tény, hogy Lenin katonai levelezésében több mint ötszáz olyan utasítás, direktíva, és parancs maradt ránk, amelyekben Lenin közvetlen utasításokkal látja el a különböző katonai vezetőket. Ezekben az utasításokban nemegyszer olyan problémákat vet fel, amelyek meggyőzően bizonyítják, hogy Lenin kiválóan ismerte a modern háború hadműveleti művészetét és harcászataát is.

*

Leninnek a fegyveres harcról, a háborúról szóló tanításai a marxizmus–leninizmus szellemi fegyvertárának kimagasló értékei közé tartoznak. E tanítások alapját képezik annak a szocialista hadtudományának, amely az első proletárállam fegyveres erejét győzelemre segítette a polgárháború, a külföldi katonai beavatkozás és a fasiszták támadásának

⁴⁰ Lenin Művei 28. kötet 75. old.

⁴¹ Kuzmin i. m. 23. old.

súlyos éveiben, és amely vezérlő eszméje az első szocialista állam mellé felsorakoztatott újabb szocialista országok hadseregeinek is. A szocialista hadművészet alapjainak kidolgozásában Lenin legfőbb forrása a proletariátus osztályharca volt. Azok a tanulságok, amelyeket Lenin a proletariátus osztályharcának politikai és katonai stratégiájából, valamint taktikájából levont, felbecsülhetetlen értékű útmutatásokat jelentenek a szocialista hadtudomány számára. A szocialista tábor fegyveres erői Lenin tanításainak szellemében nevelkedve, az ő útmutatásai szerint készen állnak arra, hogy felszabadult népük békéjét, a szocializmus ügyét megvédjék minden támadással szemben.